

Engelliler İçin Hak Arama Mekanizmaları

Eşit Haklar İçin İzleme Derneği
Kamerhatun Mah. Hamalbaşı Cad.
No:22/2-3 Beyoğlu İstanbul
Tlf: 0212 293 63 77
www.esihaklar.org
email: info@esihaklar.org

Engelli Hakları ve Hak Arama Mekanizmaları
İstanbul, 2018

Yayına Hazırlayan: *Eşit Hakları İçin İzleme Derneği*
Kapak ve Sayfa Tasarımı: *Mehmet Ali Çelik*
Basım Yeri: *Ceylan Matbaası*

Bu rehber Avrupa Birliği finansman desteği ile hazırlanmış olup, içeriği ile ilgili tüm sorumluluk Eşit Haklar İçin İzleme Derneği'ne aittir.

Engelliler İçin
Hak Arama
Mekanizmaları

İnsan hakları; tüm insanların sahip olduğu hak ve özgürlükler bütünüdür, evrensel olarak tanınmış normlardan oluşur, insanlığın ortak mücadelesinin ürünüdür ve bütün dünyadan insanların çabasıyla gelişmeye devam etmektedir.

Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (BMEHİS) de bu çabaların bir sonucu olarak kabul edilmiştir. Türkiye'nin de taraf olduğu Sözleşme, engelli bireylerin topluma diğer bireylerle eşit, tam ve etkin katılımını amaçlar ve devletlere bu konuda sorumluluk yükler.

Sıklıkla kullandığımız biçimiyle 'Engelli hakları' sadece engellilerin sahip olduğu ya da onlara özgü olan yeni veya ayrı bir haklar kategorisi değildir. Yani engelliler de diğer herkes gibi insan olmaktan kaynaklanan medeni, siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal haklara sahiptir. Sözleşme engellilerin eğitim, sağlık, düşünce ve ifade özgürlüğü vb. haklara diğer insanlarla eşit ve tam erişimlerinin sağlanmasını amaçlamaktadır.

BMEHİS engellilerin tüm insan haklarına tam ve eşit olarak erişebilmesi için aşağıdaki temel ilkeleri başlangıç noktası olarak sayar;

1. Kendi seçimlerini yapma özgürlükleri ve bağımsızlıkları da dahil olmak üzere, kişilerin doğuştan sahip oldukları onura ve bireysel özerkliklerine saygı gösterilmesi,
2. Ayrımcılık yapılmaması,
3. Topluma tam ve etkili katılımı dahil olma,
4. Farklılıklara saygı gösterilmesi ve engelliliğin insan çeşitliliğinin ve insanlığın bir parçası olarak kabul edilmesi,
5. Fırsat eşitliği,
6. Erişilebilirlik,
7. Engelli kadınlar ve erkekler arasında eşitlik,
8. Engelli çocukların gelişen kapasitelerine saygı duyulması ve engelli çocukların kendi kimliklerini koruyabilmeleri için haklarına saygı duyulması.

Sözleşmenin 13. Maddesi engellilerin adalete eşit ve etkili erişimi ile ilgilidir. Madde taraf devletlere soruşturma ve tüm hazırlık aşamaları dahil tüm hukuki işlemlerde usuli ve yaşa uygun düzenlemeler yaparak adalete erişimi kolaylaştırma yükümlülüğü getirmektedir.

Ayrıca polis ve cezaevi personeli dahil adalet sistemi içinde çalışanlara gerekli eğitimin verilmesini sağlamak da devletin görevidir.

TÜRKİYE'DE ENGELLİ KİŞİLERİN HAKLARI

Türkiye kamuoyunda ve engelli kişiler arasında engellilerin hakları sıklıkla engelli maaşı, ücretsiz şehir içi toplu taşıma, bakım ücreti vb. üzerinden tartışılmaktadır. Oysa engelli kişilere sağlanan bu tür olanaklar, insan haklarına tam ve eşit erişimin sağlanamaması nedeniyle uygulanan tedbirlerdir. Başka bir ifadeyle örneğin engelli maaşı uygulaması çalışma hakkına eşit erişemeyen engellilerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için verilen mali bir destektir ve bu nedenle de çalışan engellilere ödenmemektedir.

Engelli hakları insan haklarıdır!

Türkiye, BMEHİS'i ve Engelli Hakları Komitesi'ne bireysel başvuruyu düzenleyen Ek İhtiyari Protokolü imzalamış ve onaylamıştır. Yani Türkiye tüm hukuki mevzuatını (kanunlar, yönetmelikler, genelgeler vb.) sözleşmeye uygun olarak düzenlemeyi kabul etmiştir. Bu düzenlemelere rağmen herhangi bir hak ihlaline uğrayan engelli kişi, eğer ihlalin sonuçlarının ortadan kaldırılmasını Türkiye'deki mekanizmalar üzerinden sağlayamazsa Engelli Hakları Komitesi'ne başvuru yapabilecektir.

Mevzuatta engelli kişilerin haklarına ilişkin temel düzenlemeler Anayasa ve 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun'da yer almaktadır.

Anayasa

Anayasa'nın 10. maddesine göre: "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir". Bu maddenin ek fıkrasına göre ise engelliler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.

Anayasa'nın 36. maddesi ile hak arama hürriyeti herkes için eşit şekilde tanınmaktadır. Madde'ye göre meşru araç ve yollardan faydalanmak suretiyle herkes yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Mahkemeler de görev ve yetkileri içindeki davalara bakmaktan kaçınmaz.

Ayrıca, Anayasa'nın engellilerin haklarını koruyan ve uluslararası hukuki mekanizmalara başvuru yapabilmelerinin önünü açan önemli bir diğer maddesi ise Madde 90'dır. Buna göre;

"...usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınır".

5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun

5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun, Türkiye’de engellilik tanımını yapan ve engelli haklarının çerçevesini belirleyen temel kanundur. 2005 yılında çıkarılan kanunda engellilerin iş, istihdam, eğitim ve öğretim, rehabilitasyon ve mesleki rehabilitasyon, bakım ve sosyal güvenlik vb. konularındaki haklar ile ayrımcılığın önlenmesine ilişkin hükümler bulunmaktadır.

Kanunda aynı zamanda engellilere yönelik olarak alınacak kararlarda ve verilecek hizmetlerde engellilerin, ailelerinin ve gönüllü kuruluşların katılımının sağlanması esas alınmıştır.

Eksikliklerine rağmen BM Engelli Hakları Sözleşmesi’ne uygun olarak, kanun ile engellilere karşı ayrımcılık yasaklanmıştır.

Kanunda engelli kişilere yönelik doğrudan ve dolaylı ayrımcılık da tanımlanmıştır.

Doğrudan ayrımcılık

Engelliliğe dayalı ayrımcılık temeline dayanan ve engellinin hak ve özgürlüklerden karşılaştırılabilir durumdakilere kıyasla eşit şekilde yararlanmasını engelleyen, kısıtlayan veya zorlaştıran her türlü farklı muameleyi ifade eder.

Örneğin; iş tanımının gerektirdiği tüm nitelikleri sağlamasına rağmen bir kişinin engelliliği nedeniyle işe alınmaması.

Dolaylı ayrımcılık

Görünüşte ayrımcı olmayan her türlü eylem, işlem ve uygulamalar sonucunda engelliliğe dayalı ayrımcılık temeliyle bağlantılı olarak, engellinin hak ve özgürlüklerden yararlanması bakımından dezavantajlı bir konuma sokulmasını ifade eder.

Örneğin; işitme engelli bir çalışanın şirket kuralları gereği çevirmen olmaksızın toplantılara katılmasının zorunlu tutulması.

HAK ARAMA MEKANİZMALARI

Gerek yasalarda gerekse uluslararası sözleşmelerde yer alan hakların fiilen de hayata geçirilmesi gereklidir, aksi halde engellilere yönelik hak ihlalleri ve ayrımcılık sürecektir. Engellilere yönelik ayrımcılığın sona ermesi, engelliler ve destekçilerinin yasalarda yer alan hakları kullanmak için ısrarcı olmalarıyla mümkündür. Hak ihlali ve ayrımcılık ile ilgili adli, idari ve uluslararası mekanizmalara başvuru yapmaları, yani haklarını aramaları ile doğrudan ilintilidir.

Uğradığınızı düşündüğünüz hak ihlali veya ayrımcılıkla ilgili başvurabileceğiniz ulusal ve uluslararası mekanizmalar bulunmaktadır.

Ulusal Başvuru Mekanizmaları

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK)

TİHEK, 6701 sayılı kanunla kurulan “insan onurunu temel alarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkelere doğrultusunda faaliyet göstermek, işkence ve kötü muameleyle etkin mücadele etmek ve bu konuda ulusal önleme mekanizması görevini yerine getirmek üzere” kurulmuştur.

TİHEK’e, 6701 sayılı kanunda yasaklanan cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş temellerine dayalı ayrımcılık yasağı ihlalleri ile ilgili olarak başvuru yapılabilir.

Başvurular ve koşullar;

- TİHEK’e gerçek kişiler yanında dernek, vakıf gibi tüzel kişiler de kendilerine yönelik ihlaller ile ilgili başvuru yapabilirler.
- Kamu kurum ve kuruluşları yanında, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişilerinin ayrımcılık yasağı ihlalleri için de başvuru yapılabilir.
- Başvurunuzda kimliğinizin gizli tutulmasını talep edebilirsiniz.
- Başvuru dilekçelerinizi, kuruma veya kurumun açtığı bürolara elden ya da posta, elektronik posta veya faks yoluyla da gönderebilirsiniz.
- Faks veya elektronik posta yoluyla yapılan başvurulara ait dilekçe asılları, on beş (15) gün içinde kuruma gönderilmedikçe başvuru geçerli sayılmaz. Kayıtlı elektronik posta yoluyla yapılan başvurularda bu şart aranmaz.
- Ayrıca, illerde valilikler veya ilçelerde kaymakamlıklar aracılığıyla da başvuru yapılabilir. Valilik veya kaymakamlıklar, baş-

vuruyu tarih ve sayı vermek suretiyle kayıt altına aldıktan sonra varsa ekleriyle birlikte en geç üç iş günü içinde doğrudan Kuruma gönderir.

- Başvuruyu kurumun internet sitesinde yayımlanan gerçek ve tüzel kişiler için hazırlanan başvuru formları ile yapabilirsiniz. Ancak formdaki zorunlu bilgileri içermek kaydıyla dilekçe ile de başvuru yapılabilir.
- Haklı bir nedenin bulunması hâlinde başvuru yapılan yerde formun doldurulmasına yardımcı olunmak suretiyle sözlü olarak yaptığınız başvurular da kabul edilir.
- Varsa, başvuru konusuna ilişkin destekleyici bilgi ve belgeleri de ekleyerek başvurunuzu gerçekleştirilmelisiniz.
- Başvuru Türkçe dilekçe ile yapılır. Ancak, başvurunun kendisini daha iyi ifade edebildiği başka bir dildeki başvurusu, kurumca haklı ve makul olduğunun tespiti halinde kabul edilebilir.
- Başvurunuzu kanuni temsilci veya vekil aracılığıyla da yapabilirsiniz. Başvurunuzda, temsile veya vekâlete dair geçerli bir yetki belgesi sunmalısınız.
- Başvuru için vatandaşlık şartı aranmaz, yani Türkiye’de bulunan yabancı uyruklu kişiler de başvuru yapma hakkına sahiptir.
- Aynı konuda yargı organlarında dava açmış iseniz TİHEK’e başvuru yapılamaz.
- TİHEK’e başvuru yapılması dava açmaya ilişkin süreleri durdurur. Süreye ilişkin haklarınız saklı kalır.
- Başvuru için herhangi bir ücret ödemeniz gerekmemektedir.

TİHEK İletişim Bilgileri

Tel : +90 312 422 78 00

Faks : +90 312 422 78 99

Web adresi : <http://tihek.gov.tr>

E-posta : baskanlik@tihek.gov.tr

Adres : Yüksel Cad. No: 23 06650 | Kızılay-ANKARA

Kamu Denetçiliği Kurumu (KDK) / Ombudsmanlık

KDK, 6328 sayılı kanunla 2012 yılında kurulmuştur. KDK kamu hizmetleri bakımından oluşturulmuş bir şikâyet mekanizmasıdır. KDK, yapılan başvuruları insan hakları, adalet ve hukuka uygunluk yönünden incelemek ve bağlayıcı olmayan tavsiye kararları almakla yetkilidir.

Başvurular ve koşullar;

- Ombudsmanlığa, menfaatinin ihlal edildiğini düşünen kişi ve kurumlar ücretsiz bir şekilde başvurabilir. Başvurmak için T.C. vatandaşı olma şartı aranmaz.
- Kamu Denetçiliği Kurumu'na elektronik ortamda e-başvuru üzerinden, e-devlet üzerinden, e-posta yoluyla ya da şahsen dilekçe ile başvuruda bulunabilirsiniz. Bulduğunuz ilin valiliği ya da ilçenin kaymakamlığı aracılığıyla da başvurunuzu gerçekleştirebilirsiniz.

E-başvuru yoluyla başvurmak için: En kolay ve hızlı başvuru yolu olan e-başvuru işlemini www.ombudsman.gov.tr adresinden e-başvuru butonunu kullanarak gerçekleştirebilirsiniz.

Yazılı veya şahsen başvurmak için: www.ombudsman.gov.tr adresinden başvuru formlarının çıktısını alarak doldurmalı ve imzalamalısınız. Başvuru ile ilgili tüm bilgi ve belgeleri mutlaka forma ekleyerek posta ile ya da şahsen kuruma ulaştırmalısınız. Başvuru formunu doldurmadan, zorunlu bilgileri içeren imzalı dilekçelerle de başvurunuzu gerçekleştirebilirsiniz.

- Ombudsmanlığa kişinin kendisi ya da kanuni temsilcisi başvurmalıdır. Başkası adına başvuru ancak kanuni temsilci aracılığıyla, temsile veya vekâlete dair geçerli belge sunularak yapılabilir.
- Faks ve e-posta yoluyla yapılan başvurulara ait dilekçe asılları, 15 gün içinde kuruma gönderilmedikçe başvuru geçerli sayılmaz.
- Çocuk haklarına ilişkin başvurularda, “menfaat ihlali” şartı aranmaz.

- 18 yaşından küçükler, www.kdkcocuk.gov.tr adresinden yaşadıkları hak ihlallerini bildirebilirler.
- Ombudsmanlığa başvuru, başvuru konusunda dava açılmadan önce yapılmalıdır. Ayrıca, Ombudsmanlığa başvuran kişinin dava açma hakkı kaybolmaz.
- Mağdur olan kişinin dava açma süresi başvurunun yapıldığı andan itibaren durdurulur. Başvurunun incelenmesi neticesinde karara bağlanması ve ilgiliye tebliğ edilmesi tarihinden itibaren durmuş olan dava açma süresi kaldığı yerden işlemeye devam eder.
- Kurum, engellilerin şikâyet başvurusu yapabilmesi için gerekli tedbirleri alır.
- Başvurucunun talebi üzerine şikâyet başvurusu gizli tutulur. Şikâyet başvurusunun gizli kalmasına yönelik her türlü tedbir Kurum tarafından alınır.
- Ombudsmanlığa başvuru için herhangi bir ücret ödemeniz gerekmez.

KDK İletişim Bilgileri

Tel : +90 312 465 22 00
Faks : +90 312 465 22 65
Web adresi : <https://www.ombudsman.gov.tr>
E-posta : iletisim@ombudsman.gov.tr
Adres : T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu (Merkez): Kavaklıdere Mah.
Nevzat Tandoğan Cad. No:4 Çankaya/ANKARA

İstanbul Bürosu

Tel : +90 212 346 33 84-85
Faks : +90 212 346 33 86
Adres : Halaskargazi Mahallesi Matbacı Osmanbey Sokak No: 46/B
Şişli/İSTANBUL

Cumhuriyet Savcılıklarına Suç Duyurusu veya Mahkemelerde Dava Açmak

Ayrımcılık veya hak ihlaline uğradığınızda, hukuksal destek olarak savcılıklara suç duyurusunda bulunabilir ya da dava açabilirsiniz. Savcılık ve mahkemelerin görev alanlarının farklılığı, başvuru süreleri ve prosedürleri nedeniyle suç duyurusunda bulunmak veya dava açmak için bir avukattan profesyonel hukuki destek almanızı tavsiye ederiz.

Maddi durumunuz avukat tutmaya uygun değilse yaşadığınız ildeki barodan Adli Yardım talebinde bulunabilirsiniz.

Anayasa Mahkemesi'ne (AYM) Bireysel Başvuru

AYM'ye bireysel başvuru yapılabilmesi için ihlal edildiğini düşündüğünüz hak veya özgürlük hem Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ya da ek protokollerinin birinde güvence altına alınmış olmalıdır.

AYM'ye dernekler ve vakıflar da tüzel kişiliklerine yönelik hak ihlalleri için başvuru yapabilirler.

AYM'ye başvurabilmek için yargısal yolların tüketilmesi şarttır, bu olağan kanun yollarının tüketilmesi anlamına gelmektedir. Olağan kanun yollarının tüketilmesi başvurulabilecek bir üst yargı organının ve itiraz yolunun kalmaması hâlidir. Yani hakları ihlal edilen kişiler yargısal yolların tamamını tükettikten sonra AYM'ye bireysel başvuru yapabilirler. AYM, bir konuda birden fazla yargısal yol mevcut ise konu hakkındaki en etkili yargı yolunun tüketilmesini istemektedir.

AYM'ye bireysel başvuru süresi, son olağan kanun yolunun tüketilmesinden itibaren 30 gündür. 30 gün içinde bireysel başvuru formu ve ekli belgelerini AYM'ye göndermeniz gerekmektedir. Bireysel başvuru formu ve ekindeki belgeleri; doğrudan elden, adliyelerde nöbetçi mahkemeler kanalıyla veya yurt dışı temsilcilikleri aracılığıyla teslim edebilirsiniz. Cezaevinde bulunanlar ise cezaevi idaresi kanalıyla başvuru yapabilirler.

Zorunlu bir sebep veya ağır hastalık gibi nedenlerle 30 gün içinde başvuru yapamazsanız, mazeretinizi belgelemek şartı ile mazeretin ortadan kalktığı tarihten itibaren 15 gün içinde başvuru yapabilirsiniz.

AYM'ye Bireysel Başvuru Yaparken;

- Başvuru formunu, usulüne uygun bir şekilde tam olarak doldurmalısınız,
- Başvuru formunda bireysel başvuruya konu edilen olay veya yargı sürecinde, Anayasa ve AİHS'de düzenlenen hangi hakların ihlal edildiğini belirtmelisiniz,
- Bireysel başvuru formunun sonuç bölümünde; ileri sürülen ihlallerin tespiti ile ihlalin ortaya çıkardığı zararın giderilmesi için talepleriniz yer almalıdır.

Başvuru için avukat tutulması zorunlu mudur?

Bireysel başvurunuzu bir avukat aracılığı ile yapmak zorunda değilsiniz. Ancak başvurunuz için bir avukattan profesyonel hukuksal destek almanız yararlı olacaktır.

Başvuru için ücret ödenir mi?

Bireysel başvuru için harç ödemeniz gerekmektedir. Ödenecek harcın tutarı her yıl yeniden belirlenir ve Resmi Gazete'de ilan edilir. Başvuru harcı Maliye Vezneleri'ne yatırılır.

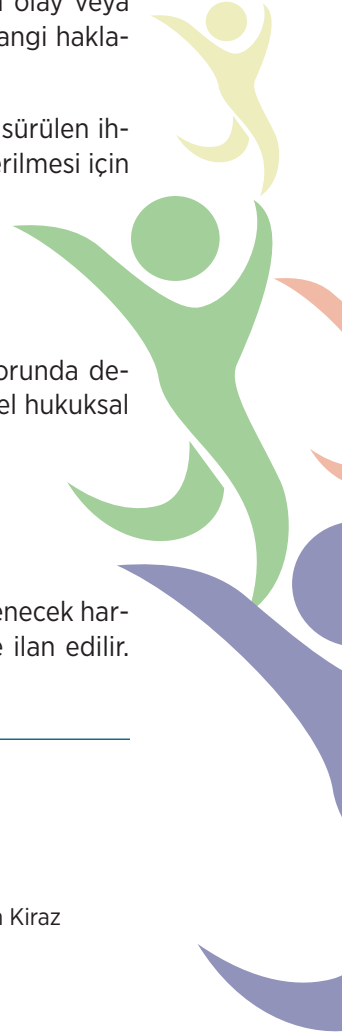
AYM İletişim Bilgileri

Web adresi : <http://www.anayasa.gov.tr>

Tel : +90 312 463 73 00

E-posta : bilgi@anayasa.gov.tr

Adres : Ahlatlıbel Mahallesi İncek Şehit Savcı Mehmet Selim Kiraz
Bulvarı No: 4 PK: 06805 Çankaya / ANKARA

Uluslararası Başvuru Mekanizmaları

Avrupa İnsan Hakları Mahkeme'sine (AİHM) Bireysel Başvuru

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve EK Protokollerinde güvence altına alınan haklarınızdan en az birinin devlet tarafından ihlal edilmesi hâlinde AİHM'e bireysel başvuru yapabilirsiniz. AİHM'e gerçek kişiler yanında, tıpkı AYM başvurularında olduğu gibi, dernek ve vakıflar da tüzel kişiliklerine yönelik ihlaller nedeniyle başvuru yapabilirler.

Hak ihlalini gerçekleştiren “devlet” veya “ihlal sırasında kamu gücü kullanmakla yetkili kamu kurumu/görevlisi” olmalıdır. Örneğin; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ya da il müdürlükleri, Milli Eğitim Bakanlığı ya da İl Millî Eğitim Müdürlüğü gibi.

Devletin hakları doğrudan ihlal etmesi yanında hak ihlalinin önlenmesine ilişkin yükümlülüklerini yerine getirmemesi de başvuru konusu yapılabilir, yani devletin hakları sağlamak ve korumak için gerekli tedbirleri almaması da bir hak ihlalidir.

AİHM'e başvuru için gerekli şartlar;

- Sözleşme ve EK Protokoller'de güvence altına alınan haklarınızdan en az birinin ihlal edilmiş olması gereklidir.
- Hak ihlalini yapanın devlet ve kamu kurumu ya da kamu görevlileri olması gereklidir (kişiler ve ticari işletmeler aleyhine AİHM'e başvuru yapılamaz).
- Başvurunuzu, iç hukuk yollarının tüketilmesinden sonra altı ay içinde yapmalısınız.
- Başvuranın kimliği belli olmalıdır.
- Aynı konuda başka bir uluslararası mekanizmaya başvurulmamış olmalıdır.

- Başvurunun çok açık olarak dayanaktan yoksun olmaması gereklidir.
- Başvuru hakkının kötüye kullanılmaması gereklidir.
- Başvuran olarak, hak ihlali ile ilgili iç hukuk yollarını tüketmiş olmanız gereklidir (AYM'ye bireysel başvuru, AİHM başvurusu yapmak için tüketilmesi gereken iç hukuk yollarından birisidir).

Ancak AİHM'e başvuru yapmak için iç hukuk yollarının tüketilmiş olması şartının istisnaları vardır.

İç hukuk yollarının tüketilmesi şartının istisnaları şunlardır:

- İlgili iç hukuk yollarının etkisiz olması,
- Engelleyici bir yasanın bulunması,
- Yerleşmiş bir yargı içtihadının bulunması,
- Sözleşmeye aykırı yerleşmiş bir idari uygulamanın bulunması,
- Davanın çok uzun süre sürüncemede kalması,
- Kamu görevlilerinin engellemesi nedeniyle iç hukuk yollarının kullanılamaması.

AİHM'e başvuru için 6 aylık süre ne zaman başlar?

İç hukuk mekanizmalarınca verilen kararın kesinleşmesinden itibaren 6 ay içinde AİHM'e başvurmanız gerekir, bu süreyi kaçırmaz halde AİHM'e başvurmanız kabul edilmeyecektir. Altı aylık başvuru süresinin hesaplanmasında başvuru formunun AİHM'e ulaştığı tarih esas alınır. Etkili bir iç hukuk yolunun bulunmaması, mağduriyetin yasalardaki düzenlemelerden kaynaklanması ve ihlalin sürekli olması durumunda 6 ay kuralı uygulanmaz.

Başvuru nasıl yapılır?

AİHM'e bireysel başvuru için, Başvuru Formu'nu mutlaka eksiksiz olarak doldurmanız gerekir. Dilekçe vb. belgelerle AİHM'e başvuru yapılamaz.

Mahkeme'nin Yazı İşleri Müdürlüğü'ne sözleşmeyi imzalamış devletlerin resmî dillerinden herhangi birisiyle başvuru yapılabilir. Bu sebeple, başvuru formunu Türkçe de hazırlayabilirsiniz. Başvurunuzu İngilizce veya Fransızca yapmak (bu diller AİHM'in resmi dilidir) davanızın sonuçlanma süresini kısaltabilir.

AİHM'e bireysel başvuru yalnızca posta yoluyla yapılabilir. Başvurunuzla ilgili belgeleri mahkemenin aşağıdaki adresine posta ile göndermeniz gerekmektedir.

Başvuru Adrsesi: Cour européenne des droits de l'homme Conseil de l'Europe 67075 Strasbourg Cedex France

Başvuru Formunu açık ve okunaklı bir biçimde doldurmalısınız. Başvurunuzda AİHS'nin en az bir maddesine ilişkin ihlal iddianızı ve ilgili maddenin hangisi olduğunu açıkça belirtmelisiniz. Başvurunuzla ilgili destekleyici belgelerin birer örneğini de başvuru formuna ekleyiniz.

Mahkeme tarafından istenen bilgi ve belgeleri zamanında ve eksiksiz olarak göndermelisiniz.

Avukat tutulması zorunlu mudur? Başvuru için ücret ödenir mi?

AİHM'e bireysel başvuru yapmak için bir avukatınızın olması gerekmez, ancak başvuru için bir avukattan profesyonel hukuksal destek almanız yararlı olacaktır. AİHM tarafından uygun bulunmayan başvuruların büyük çoğunluğu, doğru hazırlanmamış olan başvurulardır. AİHM'e bireysel başvuru için herhangi bir harç vb. ödeme yapmanız gerekmez.

Birleşmiş Milletler (BM) Engelli Hakları Komitesi'ne Bireysel Başvuru

Sözleşmede güvence altına alınan haklardan en az birinin ihlali ile ilgili olarak Komite'ye bireysel başvuru yapabilirsiniz.

Başvuru konusu ihlal/ihlallerin Sözleşme'nin Ek İhtiyari Protokolü'nün ilgili devlet tarafından yürürlüğe girmesinden sonra gerçekleşmiş olması gereklidir. Ancak ihlal süreci bu tarihten önce başlamış olmasına rağmen yürürlüğe giriş tarihinden sonra da devam ediyorsa, yani devam eden bir ihlal ise bu durumda da başvuru yapılabilir.

- BM Engelli Hakları Komitesi'ne bireysel ya da toplu olarak başvuru yapmak mümkündür.
- Başvuru doğrudan sizin tarafınızdan ya da tayin edeceğiniz bir temsilci tarafından yapılabilir. Başvurunuzu doğrudan kendiniz yapmayıp temsilci tercih etmeniz halinde temsilciye başvuruyu onayladığınıza dair bir onay belgesi sunmanız beklenmektedir.
- Başvurunun yapılması için bir zaman sınırlaması olmamasına rağmen, başvurunun iç hukuk yollarının tüketilmesinden hemen sonra yapılması tavsiye edilmektedir.
- İç hukuk yolları etkili bir çözüm sağlamıyorsa veya makul olmayan bir şekilde uzatılıyorsa iç hukuk yolları tüketilmeden de Komite'ye başvurulabilir.
- Komiteye başvuru yapabilmek için aynı konuda başka bir uluslararası mekanizmaya başvuru yapmamış olmalısınız.
- Başvuruların yazılı olarak veya bir kopyasının devlete sunulabilecek şekilde alternatif bir formatta hazırlanması gereklidir.
- Başvurunun resmi dillerden (İngilizce, Fransızca, İspanyolca, Rusça) birinde yapılması gerekmektedir.
- Başvuru hakkının kötüye kullanılmaması gerekmektedir.

Engelli Hakları Komitesi'ne başvuru konusunda daha ayrıntılı bilgi için derneğimizin web sitesini ziyaret edebilirsiniz. <http://www.esithaklar.org/bm-bireyselbasvurukilavuzu/>

Hak Arama Başvurularınız için Destek Hizmetleri

Adli Yardım Destekleri

Yargılama masrafları (avukatlık ücretleri, yargılama harçları, hukuk davalarındaki bilirkişi ücretleri vb.) adalete erişimin önünde bir engel teşkil etmektedir. Kişilerin hak arama özgürlüğüne erişimini güçlendirmek amacıyla mevzuatta iki yolla adli yardım desteği düzenlemesi yapılmıştır. Adli yardım desteği barolara yapılacak başvuru veya mahkeme kararı ile alınabilir.

Barolardan Adli Yardım Talebi

Maddi durumunuz avukat tutmaya uygun değilse yaşadığınız ildeki barodan Adli Yardım talebinde bulunabilirsiniz. Barolar tarafından verilen adli yardım desteği avukatlık hizmeti ile sınırlıdır. Yargılama giderleri (mahkeme harçları, bilirkişi ücretleri vb.) desteğini kapsamamaktadır.

Barolardan Adli Yardım alabilmek için gerekli belgeler şunlardır;

- Muhtardan alınacak gelir durumu belgesi
- Muhtardan alınacak ikametgâh belgesi
- Nüfus cüzdanı fotokopisi
- Dava için gerekli belgelerin fotokopisi

Mahkeme Kararı İle Adli Yardım

Mahkeme kararıyla adli yardım; Barolar tarafından sağlanan adli yardım desteğinden farklıdır ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na (HMK) dayanır. Kanunun 334. maddesi ile 340. maddesi arasında adli yardım ile ilgili hususlar düzenlenmektedir.

Kimler Adli Yardımdan Faydalanabilir?

- Gereken yargılama veya takip giderlerini kısmen veya tamamen ödeme gücünden yoksun olan kimseler,
- Kamuya yararlı dernek ve vakıflar, iddia ve savunmalarında haklı görüldükleri ve mali açıdan zor duruma düşmeden gerekli giderleri kısmen veya tamamen ödeyemeyecek durumda oldukları takdirde,
- Yabancı uyruklu kişiler karşılıklılık şartına bağlı olarak adli yardımdan yararlanabilirler.

Adli Yardım Neleri Kapsamaktadır?

- Yapılacak tüm yargılama ve takip giderlerinden geçici olarak muafiyeti,
- Yargılama ve takip giderleri için teminat göstermekten muafiyeti,
- Dava ve icra takibi sırasında yapılması gereken tüm giderlerin Devlet tarafından avans olarak ödenmesini,
- Davanın avukat ile takibi gerekiyorsa, ücreti sonradan ödenmek üzere bir avukat teminini sağlamaktadır.

Ancak Mahkeme, talepte bulunanın, yukarıdaki bentlerde düzenlenen hususlardan bir kısmından yararlanmasına da karar verebilir.

Adli yardım, hükmün kesinleşmesine kadar devam eder.

Adli Yardım Talebi Hangi Mahkemeye Sunulur?

Adli yardım talebi dava açılmadan önce yargılamanın yapılacağı mahkemeye, dava açıldıktan sonra ise asıl talep veya işin karara bağlanacağı mahkemeye sunulur. Davanın temyizi sonrası bir üst mahkemeye aktarılması durumunda yani kanun yolu aşamasında, hukuk yargılaması için Bölge Adliye Mahkemesi veya Yargıtay'a, idari yargıda ise Bölge İdare Mahkemesi veya Danıştay'a adli yardım talebi sunulabilecektir.

İlgili mahkemenin talep olmaması halinde duruşma yapmaksızın karar verme yetkisi vardır; ancak talebin reddi halinde söz konusu kararda sunulan bilgi ve belgelerin kabul edilmeme sebepleri açıkça belirtilmelidir.

Adli Yardım Başvurusu Nasıl Yapılır?

Mahkemeye adli yardım talebinde bulunan kişi, iddiasının özetini, iddiasını dayandıracığı delilleri ve yargılama giderlerini karşılayabilecek durumda olmadığını gösteren mali durumuna ilişkin belgeleri (üzerine kayıtlı taşınır ve taşınmaz mal bilgileri, aylık kazancı, ailevi durumu, bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısı, vb.) mahkemeye sunacaktır. Adli yardım talebine ilişkin evrak, her türlü harç ve vergiden muaftır.

Mahkeme başvurunun kısmen veya tamamen kabulüne karar verebileceği gibi; başvuranın yargılama giderlerini karşılayabilecek durumda olduğuna kanaat getirirse başvuruyu reddedebilir.

Adli yardım talebinin reddine ilişkin kararlara karşı, tebliğinden itibaren bir hafta içinde kararı veren mahkemeye dilekçe vermek suretiyle itiraz edilebilir. İtiraz incelemesi neticesinde verilen karar kesindir. Adli yardım talebi reddedilirse, ödeme gücünde sonradan gerçekleşen ciddi bir azalmaya dayanılarak tekrar talepte bulunulabilir. Adli yardım, daha önce yapılan yargılama giderlerini kapsamaz.

**Kullanamadığınız hak
size ait değildir.**

Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) Gereği Kullanabileceğiniz Haklar

CMK gereğince, ceza yargılamaları sürecinde engelli kişilerin de yararlanabileceği düzenlemeler mevcuttur;

- Ceza Muhakemesi Kanunu'na göre şüpheli veya sanık, müdafî (avukat) seçebilecek durumu olmadığını beyan ederse, istemi halinde bir müdafî görevlendirilir. (CMK Madde 150)
- Müdafî bulunmayan şüpheli veya sanık; çocuk, kendisini savunamayacak derecede malul veya sağır ve dilsiz ise, istemi aranmaksızın bir müdafî görevlendirilir. (CMK Madde 150)
- Alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı yapılan soruşturma ve kovuşturmada istem aranmaksızın bir müdafî görevlendirilir. (CMK Madde 150)

Tercüman bulundurulması zorunlu haller

- Sanık veya mağdur, meramını anlatabilecek ölçüde Türkçe bilmiyorsa; mahkeme tarafından atanan tercüman aracılığıyla duruşmadaki iddia ve savunmaya ilişkin esaslı noktalar tercüme edilir.
- Engelli olan sanığa veya mağdura, duruşmadaki iddia ve savunmaya ilişkin esaslı noktalar, anlayabilecekleri biçimde anlatılır.
- Yukarıdaki fıkra hükümleri, soruşturma evresinde dinlenen şüpheli, mağdur veya tanıklar hakkında da uygulanır. Bu evrede tercüman, hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından atanır. (CMK Madde 202)

Eşit Haklar İçin İzleme Derneği (ESHİD)

Derneğimize şahsen, e-posta, telefon veya posta yoluyla hak ihlaline veya ayrımcılığa uğradığınız konu ile ilgili başvuruda bulunabilirsiniz. Dernek olarak size temel düzeyde hukuksal destek yanında Ombudsmanlık, TİHEK ve BM Engelli Hakları Komitesi'ne yapacağınız başvurularınız için de destek olabiliriz. Derneğimize yetki vermeniz halinde Ombudsmanlığa sizin adınıza başvuruda bulunabiliriz.

Adres : Kamer Hatun Mah. Hamalbaşı Cad. No:22/2-3
Galatasaray-Beyoğlu / İstanbul
Telefon : +90 212 293 63 77
Web adresi : www.esithaklar.org
E-posta : info@esithaklar.org

Engellilerin Adalete Erişimi İçin Yasal Destek Hattı

ESHİD Engellilerin Adalete Erişimi Projesi kapsamında yasal destek hattı faaliyeti de yürütmektedir. Hukuksal desteğin yanı sıra, dava izleme, stratejik davalama, ulusal ve uluslararası mekanizmalara başvuru gerçekleştirilmektedir.

Doğrudan yasal destek hattına ulaşmak için: **+90 545 540 20 00** numaralı hattı hafta içi 09:00-18:00 saatleri arasında arayabilir, bize whatsapp, SMS ya da e-posta yoluyla da ulaşabilirsiniz.

Yasal Destek Hattı E-posta: engellihukukhatti@gmail.com

